

meg. Ez igen csekély, csupán 280 cm, az árok szélessége 15 m volt.

NAGY ERZSÉBET

314. Pécs, Széchenyi tér, Szent Bertalan harangtorony (Baranya megye) Kö, Tő

2004. április–májusban hitelesítő feltárást végeztünk az épülő új harangtorony földmunkálataihoz kapcsolódóan. A területen egykor a Szent Bertalan templom állt, amit Török Gyula és Gosztonyi Gyula tártak fel 1939-ben.¹³ Az ásatás az ő dokumentációik alapján történt, a harangtorony kijelölése céljából. A harangtorony az egykori templom szentélyében létesült úgy, hogy a falak nem kerültek elbontásra.

2004. március 30-án a kivitelező ásatási engedély hiányában fogott a munkához, és 3 m-es mélységben kimarkoltak egy falszakaszt. A feltárásnak ezután az előkerült fal helyzetét kellett megállapítani. Ezért, egy a már meglévő gödörhöz kapcsolódó, K-i és egy különálló É-D-i árkot húztunk. A gödör kibővítése kapcsán előkerült a gótikus templom 2. periódusához tartozó szentélyzáródás. A trapéz alakban záródó szentély É-i, ÉK-i, és – erősen elszedve – a K-i falát találtuk meg. Az É-i és ÉK-i falon az egykori vakolat is látható volt. A vakolat alján, azonos magasságban jelentkező kis perem az egykori járószintet jelentette. A falak festéséről csak annyit lehetett megállapítani, hogy sárga volt és elszórtan szabálytalan alakú piros pöttyök borították. Ezen a falon az É-i oldalon, egy másik fal húzódtott. Iránya K-Ny-i, a szélességét megállapítani nem sikerült, mert a mai járda alapját képezte. Valószínű a templom 3. periódusát jelentő É-i szentélyfalat alkotta.

Az 1939-es feltárást alkalmával a római csontkamrának meghatározott építményt is megtaláltuk. Falát vöröses vakolat fedte, oldalában lyukak voltak bemélyítve. Az árok Ny-i végében egy sárgás kötőanyagú, törtkövekből álló fal volt a csontkamrának nekiépítve. Az É-D-i fal nem volt kötésben a csontkamrával; 4 m mélységben jelentkezett, magassága 100 cm volt.

A harang aknáját képező gödörtől K-re, az É-D-i kutatóárokban, a 2. periódus szentélyzáródásának a K-i és DK-i fala, valamint a DK-i pillére került elő. A falak itt is különböző mértékben elszedett állapotban voltak. A pilléren két darab omladék kváderkő feküdt. Ebben az árokban három sír is előkerült. Kettő közülük a 2. periódushoz tartozó szentélyfalra volt helyezve, egy a pillér oldalában volt. Egyik esetben sem volt látható sírfolt, sem a metszetben sírbeásás. A sírok K-Ny-i tájolásúak voltak, mellékletet nem tartalmaztak.

A kutatóárok déli végében találtuk meg a templom 3. periódusának szentélyfalát. A 120 cm vastag, szilárd, fehér kötőanyagú fal iránya K-Ny-i. Gosztonyi Gyula a templomról írt könyvében ezt a falat félköríves záródásúnak ábrázolja. Ennek tisztázása céljából K-i irányban amíg lehetett, rábontottunk a falra. A fal fordulását 2 m után sem sikerült megfogni. Ez csak úgy lehetséges, hogy a szentélyzáródás nem félköríves, hanem poligonális volt. Mindkét szelvényben találtunk elporladt téglát lapjára fektetve. A „B” árokban ez némileg egységesen is jelentkezett. Gosztonyi szerint a templom 3. periódusának járószintjét téglaburkolat adta, ezt találtuk meg mi is. Az előkerült leletek többségét csontok adták és elrozsdásodott vasszőgek. Ezenkívül előkerült két török kori festett vakolattöredék, amin valószínűleg koránfelirat látható. A kitermelt földben két érmet találtam. A kerámiákat néhány szürke és feketére égett oldaltöredék alkotta.

KIKINDAI ANDRÁS

315. Pécs, Tettye

(Baranya megye) Kk

Szatmári György pécsi püspök az 1510-es években építette fel nyaralóját a Tettyén. Az épületet a török Pécs elfoglalása után (1543) derviskolostornak használta. A török kolostorról kapta a terület és a patak is Tettye nevét (Tekie=kolostor). Pécs töröktől való visszafoglalása után 1701-ben a pécsi káptalan, majd 1780-ban a város tulajdonába került. A palota ekkor még épen álló része a városi erdészek lakóhelyévé lett; később, amikor ez is megszűnt, elkezdődött az épület pusztulása.

A magyarországi korai reneszánsz villaépítészetnek ezen jelentős, romosan még ma is álló emlékében 1957-ben Parádi Nándor végzett kisebb méretű ásatást, ami azonban nem annyira a villára, mint inkább az Áprád-kori településre koncentrált.

A Szatmári-villa kutatására egy tervezett, a rom védelmét szolgáló támfal építése adott lehetőséget. Ebben az ásatási idényben az épület DK-i részét tártuk fel. A villa udvarából induló É-D-i irányú árokban talált kőfalról a későbbiek során bebizonyosodott, hogy azonos a déli épületszárny udvari falával. A déli szárny külső falának egy hosszabb maradványa napjainkig fennmaradt a nyugati részen. Korábban a kutatás ezt a falmaradványt udvari kerítésfalként értékelte. Amennyiben azonban az épület alaprajzán meghosszabbítjuk a két falat, akkor azt látjuk, hogy azok párhuzamosak egymással. A két déli fal közötti terület belmérete 6,2 m. Az É-i épületszárny esetén a helyiségek belső mérete 6,4 m, vagyis a két helyiség sor belső mérete közel azonos volt.

A DK-i helyiség feltárása során kiderült, hogy alatta egykoron dongaboltozatos pince volt. A boltvállakat a K-i és a Ny-i falon találtuk meg. A pince eredeti lejárata a DK-i sarkon volt. A későbbiek során azonban a pincelejáró felső részét elbontva, a maradványokat alapozásként használva egy tornyot építettek ide. A torony építésekor feltehetően megszűnt a pincének ez a bejárata. A régi be-

13 TÖRÖK GY.: A pécsi belvárosi templom bővítésénél előkerült római leletek, *FolArch* III-IV. 1941, 125.; GOSZTONYI GY.: A várostemplom építéstörténete. Pécs, 1941.

járat helyett az északi fal középső részén alakítottak ki újat, ennek három lépcsőfoka került elő a feltárás során. A pince boltozata 150–160 cm-el az udvar egykori járósíntje fölött fejeződött be, ezért volt lehetséges az új bejárat kialakítása az É-i fal közepén, a dongaboltozat legmagasabb pontja alatt. Az új bejárat a K-i szárny kapubejárójából nyílt.

GERE LÁSZLÓ

316. Pinkamindszent, 8708. sz. út

(Vas megye) B, LT, Rő, A?, Á?, Kk

2004. március 5-én Ilon Gábor terepbejárást végzett a 8708. sz. út 7+000–10+460 km-szelvényének nyomvonalán. Az ott tapasztaltak alapján június 14. és július 14. között hat szelvényben összesen 1 649 m² területet tártunk fel. Ezzel párhuzamosan végigjártuk a teljes nyomvonalszakaszt, ellenőrizve a máshol már megkezdett utépítést.

Az utépítéssel érintett nyomvonalszakasz közvetlen szomszédságában, az egykori Körmen-d-Güssing vasút, Pinkamindszent főutcájának meghosszabbítása, valamint a Sároslaki-patak medre által határolt területen, a környezetéhez képest kb. 3 m-rel kiemelkedő platón nagy kiterjedésű, több korszakot is érintő település helyezkedik el. A változó klimatikus viszonyok és a mindenkori talajvízszint függvényében, az egyes szárazabb periódusokban e település a Pinka árterére is kiterjedt. A régészeti vizsgálat során feltártuk és dokumentáltuk az időszakos települések nyomait, a terület környezetének és változásának rekonstrukciójához szükséges adatokat. A szárazabb időszakokra a löszös-homokos rétegek, míg az áradásos periódusokra az iszap és a medersóder üledékes rétegei és a görgetett leletek sokasága utaltak.

Az őskori időszakos megtelepedésre *késő bronzkori* valamint *késő vaskori* (La Tène) szórványos leletek utaltak. E fenti két időszak településjelenségeit azonban a későbbi áradások nyilvánvalóan megsemmisítették.

Ezt követően a *római korban* számolhatunk jelentős megtelepedéssel. A település minden bizonnyal egy római villagazdaság lehetett, melynek központja a kutatott nyomvonalszakasztól É-ra elhelyezkedő platón feküdt. A megtalált nagyszámú lelet a Kr. u. 2–3. századra keltezhető. A pénzérmék és a díszkerámia, a kő és falazótégla valamint habarcsnyomok hiányából megállapíthattuk, hogy a feltárt terület a villagazdaság gazdasági szárnyához tartozott. A mindenhol jelentkező faszén és a nagy számban előkerült római tetőcserepek faszerkezetű épületek meglétére utalnak, a tárgyi emlékek között a tárolóedények töredékeinek dominanciája pedig a gazdasági funkciót igazolja.

A római kort követően néhány *avar*, vagy *Árpád-kori* lelet, illetve 15–16. századi cserép utalt a későbbi időszakok szórványos megtelepedésére.

Kutatásunk legjelentősebb eredményét az új Sároslaki-patak hídjá alatt, már a terepbejárást során megfigyelt faszerkezetű hidak maradványainak feltárása jelentette. A 18. század végi térképeken is rögzített út és

híd maradványai a most átépítendő híd alatt, a néhány évtizeddel ezelőtt készült beton hídpillérek között, a mai patakmederben jelentkeztek. A maradványok feltárását a meder homokzsákokkal történő elkerítése, és a tűzoltóság folyamatos szivattyúzása tette lehetővé. A feltárt famaradványok eltérő anyaga és konstrukciója alapján legalább két időszak hídszerkezetét sikerült elkülönítenünk. Minden bizonnyal a négyszögletes átmetszetre bárdolt tölgygerendákból álló, egysoros cölöpsort tekinthetjük korábbinak, míg a sodorirányra merőleges, hármas kötegekben álló (vörös?) fenyőcölöpök egy későbbi időszakot képviselnek. Mindkét konstrukció cölöpjeinek következetes ÉNy–DK tájolása eltér a mai, szinte pontosan É–D iránytól. Okát nem ismerjük, természetes mederváltozás és mederkorrekció egyaránt lehetett.

A hidak építési periódusainak meghatározására dendrokronológiai mintavételt végeztünk. Az ásatással párhuzamosan folyamatosan ellenőriztük a Pinka új híd alapozási munkáit és a már megkezdett utépítés földmunkáit. Ennek során régészeti jelenséget nem találtunk.

SOSZTARITS OTTÓ

317. Polány határa

(Somogy megye) Ő, Kk

2004. szeptember 18-án helyszíni szemlét végeztem a község határában. A településtől DK-re, a Mernyeszentmiklósra vezető úton lévő hídtól délre, a Deseda-patak ágát kiszélesítve szándékoznak létesíteni halastavat (1. sz. objektum). A halastó alsó déli végének vonalánál egy kisebb terület a dűlőút mellett szántott. Ezt bejártam, sem lelet, sem régészeti jelenség nem figyelhető meg. (Szőlők alja). A következő területen (Polányi-dűlőn) kukorica található, a sorok között haladva a domb teteje felé közeledve, annak déli felén őskori cserepeket gyűjtöttem.

A víztározó (2. sz. objektum) a hídtól É-ra kb. 150 m-re fog kezdődni. A Deseda vonala fákkal, bokrokkal, náddal kb. 100 m szélességben borított. Megfigyelésre alkalmas terület a Malomsűrű-alja-dűlő, azaz a Deseda és a szentmiklósi erdő közti háromszög formájú terület. Az erdő beszögelléséig egy kis terület szántott, alaposan bejártam, de leletet nem találtam. É felé haladva egy nagyobb domb található, kukoricával. A magasfevültségű vezeték leágazása előtt, a domb DNy-i oldalán a Deseda felé, a kukoricásban késő középkori kerámia, csontok és pattinték gyűjthető, lelőhelyet jeleznek a leletek. A Deseda elágazásától visszafelé a dűlőút és a Deseda közötti kukoricásban kevés középkori kerámia és csont volt gyűjthető.

BÁRDOS EDITH

318. Pomáz, Holdvilág-árok

(MRT 13/1 k. 23/17 lh.)

(Pest megye) Rő, Kk

2004 nyarán egy hónapig tartó hitelesítő ásatást folytattunk Pomáz külterületén, a Holdvilág-árok néven